Poštnina plačana v gotovini. Ljubljana, 19. julija 1949. — L. IX. — Št. 29.

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE ŠTEV. 1·50 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTNOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Vzroki porazov in zmag

Polom Francije ni zadel samo Francije same, ni zadel samo njenih prijateljev in zaveznikov. Povsod na svetu razmišljujejo in ugibajo narodi o njegovih vzrokih. Saj nazadnje nobeden ne ve, ne more vedeti, če ne pride kedaj tudi on pod kolo. Za države, ki se čutijo kjer koli in odkoder koli ogražane — in katera država se danes ne čuti ogražane — je torej bitne važnosti dognati, katere pomanjkljivosti in napake so pripeljale na videz tako močno in mogočno državo do tako silnega poraza.

Stvarna raziskava vseh teh vzrokov bi bila poučna in vzgojna za vsako državo, za sleherni narod. In samo stvarnost in resnica bi smeli imeti besedo pri njej. Gotovo bi jo tudi imeli, če bi ne bila pograbila za stvar politika, strankarskega politika tiste nizke zvrsti, ki nikoli ne gleda na celoto, ki presoja vse dogajanje zgolj po svojih osebnih in strankarskih koristih, po svojih posebnih političnih prizadevanjih in namenih. Saj bi bil naravnost čudež, če bi pustila taka politika tako priložnost ob strani. Kadar je grobar v zamudi, zavijajo hijene. In ne bila bi strankarska politika, če ne bi pograbila **enega** vzroka, ki je **tudi** doprinesel svoje k porazu, pa ga zaokrožila in napihnila v **edini** razlog vsega poloma, in sicer samo zato, ker ga po nekakšnem lahko obesi političnemu nasprotniku na vrat in ker ji prihaja prav za njene strankarske, torej **enostranske** koristi. A da se komaj sliši kritična beseda zoper takšne kričavo-napihnjene nestvarnosti dokazuje, kako globoko je padla ponekod ne samo politična presodnost, ampak tudi nravstvenost.

Zunanji, vojaški vzroki francoskega poraza so danes očitni: slaba tehnična pripravljenost francoske vojske, ki je dala, da so bili Nemci, kar se tiče bojnih strojev, posebno letal in tankov, do šestkrat močnejši. Kdor je za to vedel od vsega začetka, zanj od vsega začetka ni moglo biti dvoma o izidu francoske bitke. Gre torej samo še za vprašanje, zakaj so bili Francozi tako strahotno nepripravljeni. Tu pa se stvar dotika hočeš nočeš še drugih, nravstvenih vrednot, ki so pri tej nepripravljenosti gotovo imele svoj veliki delež.

V Franciji so naprtili vso krivdo za polom levici. Preprosti in po večini resnični so dejanski razlogi za krivdo: prevelika želja po udobnem življenju in kar je s tem v zvezi, posebno pomanjkljiva požrtvovalnost, omejevanje porodov in podobno. Sam predsednik vlade stari maršal Pétain je začel z obtožbo v tej smeri. Toda — ta volja do uživanja, do omejevanja rodnosti ni bila samo na francoski levici doma, ampak najmanj toliko tudi na desnici. (Če ne morebiti še bolj, kakor je vsaj nedavno tega dokazoval neki francoski statistik s številkami francoski konservativni strani.)

Sicer je pa dobršen del očitkov desnice levici zavrnil ravno francoski general de Gaulle v svojem ostrem odgovoru Pétainu. Prav francoska desnica in ravno močno na desni stoječi maršal Pétain sam sta s svojim konservativizmom in odporom zoper novodobno tehnično orožje zakrivila, da je bila francoska vojska preslabo oborožena, s tem pa sta tudi zakrivila njen poraz. Kajti o hrabrosti in požrtvovalnosti francoskih vojščakov ni dvoma danes ne na levi ne na desni, tudi na sovražni strani ne, četudi so bili ti vojščaki po svojem prepričanju in naziranju tako z leve kakor z desne. De Gaulle in Reynaud pa, ki sta zahtevala za francosko vojsko o pravem času primerno oborožbo, a sta propadla, sta stala na levi strani in propadla sta ravno zaradi odpora tudi skrajne desnice.

Gotovo, francoski poraz je zakrivila **tudi** levica. Ni ga pa zakrivila zato, ker je stala s svojim svetovnim naziranjem na tisti strani, ki jo označujemo za levo. Kajti sicer bi bile morale biti na primer vojske hudo levo usmerjene francoske revolucije zmeraj tepene, vojske zmeraj v svoji zgodovini hudo na desni korakajoče Avstrije pa bi bile morale zmeraj zmagovati.

Sploh je nesmiselno, spravljati vojaško nadmoč, ki še ne pomeni zmeraj niti večje hrabrosti niti večje sposobnosti, v zvezo s kakšnim določnim svetovnim nazorom. Kakor da bi ne bili že tolikokrat podlegli narodi z enim in zmagovali narodi z drugim poljubnim svetovnim nazorom — ali pa tudi brez njega. V prvi vojni zgodovini so bili zmeraj najbolj bojeviti lovski in nomadski narodi, že po naravi svojega načina življenja. Iz teh so se dostikrat razvili naravnost roparski narodi, ki so zaradi stalne vaje v orožju zmagovali in vladali nad narodi, ki so bili dostikrat v vsakem pogledu nad njimi — razen v oborožbi in organizaciji seveda.

Prav tako ima pravljica o podobnem nastanku Rima svoj zgodovinsko-sociologični pomen.

Tudi tvarno boljše življenje ni da bi moralo zmeraj voditi v vojaško pomehkuženje. Bili so in so še revni narodi na svetu, ki niso bili nikoli napadalci in bojeviti, bili so bogati, ki so hoteli zmeraj znova napadati in osvojevati. Nemec je do te vojne gotovo bolje živel od poljskega kmeta, vojna pa le ni pokazala, da bi bil poljski kmet boljši vojščak, tudi če ne gledamo na nemško boljšo oborožbo in večje število.

Ne, vzroke porazov in zmag je iskati popolnoma drugje. Če odštejemo surovo številčno gmoto, so to vzroki notranje razcepljenosti, besnega, na celoto se ne ozirajočega strankarstva, ki ne da, da bi imel ves narod besedo, ko se odloča o njegovi usodi. Vzroki so to, ki so omajali živo vero v narodovo poslanstvo in njegovo nalogo, ki so spodjedali to vero s strankarsko korupcijo, z osebnim častihlepjem politikov. Vzroki so tudi, ki izhajajo iz miselne lenobe in kratkovidnosti, ki ne da ljudem, da bi sprevideli, kako kedaj s trudom pridobljeni uspeh še ne pomeni zmage za vse večne čase, da si jo je treba marveč z delom in požrtvovalnostjo zmeraj znovega utrjevati in pridobivati, če naj na mah ne zdrkne iz rok.

Vidimo pa, vsak dan znovega lahko to vidimo, kako je malo ljudem in narodom, že celo pa raznim političnim vodičem, da bi se iz dejstev in skušenj učili.

Naročnike in prijatelje „Slovenije" prosimo, da nam sporoče naslove tistih, ki bi utegnili postati naročniki našega lista. Obstoj lista je odvisen od pomnožitve naročnikov.

Naš nacionalizem

»Slovenski nacionalist si, zato je tvoj pogled na današnjo borbo v Evropi in svetu omejen in sebičen,« tako mi je očital leninist.

Kaj je nacionalizem v zoprnem pomenu te besede? Nacionalizem je nauk, ki iz pripadnosti k isti državi izvaja enonarodnost vseh pripadnikov te države in ki mu je tudi družbena enotnost v formi in uniformi najvišja edinost. Iz dejstva individualnosti duhovne nastrojenosti, družbenih razmer ali zemljepisne in politične lege nekega naroda izvaja nacionalizem zaključke, ki ubijajo smisel za medsebojno povezanost svetovnega dogajanja, zavisnost usode enega naroda od življenja in gibanja, sproženega od sil drugega naroda. Pod nacionalizmom dalje razumevam tudi povzdigovanje naroda, ki mu pripadam, nad druge narode.

Mislim, da se nikomur od teh, ki pišejo v »Slovenijo«, ne more očitati, da bi bil nacionalist v tem pomenu besede.

Razen tega so med nacionalizmom in nacionalizmom bistvene razlike po tem, katere sile da ima en ali drugi nacionalizem za bistveno deleče, odnosno združujoče sile. Naš slovenski jezikovni in kulturno politični nacionalizem na primer je nekaj povsem drugega kakor plemenski nacionalizem današnjega nemštva ali rimsko-zgodovinski imperialni nacionalizem današnjega italijanstva. Naš nacionalizem se v razliki s temi nacionalizmi poživlja neposredno iz človekovih moralnih sil. S poudarjanjem slovenske narodno-kulturne individualnosti poudarjamo v bistvu le nujnost, rasti iz nas samih. Hočemo reči s tem le, da moramo Slovenci kot ljudje verovati vase ne manj kakor v druge ljudi in narode, ne smemo slepo posnemati drugih narodov, ne jim slepo slediti, ne smemo se dati uspavati v svoji čuječnosti, ne izgubiti svojega ritma snovanja, ne smemo pričakovati odrešenja iz katere koli stiske samo od drugod, temveč šele po svojem naporu tudi od drugod.

Ne razumem, kaj da bi bilo v tem nacionalizmu omejenega ali sebičnega. Mislim, da je tak nacionalizem stvar naše časti, pogoj naše človeške vrednosti.

Narod, kateremu pripadam, pa je številčno majhen. Tudi sicer razpolaga z zelo skromnimi tvarnimi silami. Tem manj se more torej brigati za druge, tem več duhovnega napora mora vložiti v borbo za svoje pravice, tem več pravice pa ima tudi zahtevati, da mu močnejši narodi pomagajo.

Življenje me je postavilo med slovenski narod. Ko je že temu tako, morem le v tem narodu in po tem narodu delati za zmago postulatov resnico-, pravico- in svobodoljubnosti, ki so večno pomembni postulati močnega in lepega življenja človeka, človeštva. Ne morem nič za to, če moje delo more postati za človeštvo pomembno le preko naroda, katerega sin sem. Prav nič ne morem za te meje svojega vplivanja na svet. Nisem teh mej jaz postavil in ne bi jih mogel porušiti, tudi če bi jih hotel. Ne morem prav nič za to, ker so sile slovenskega naroda in moje z njim bolj omejene kakor sile na primer ruskega naroda. Rezultat borbe proti imperializmu zaradi tega zavisi predvsem od borbe velikanov. Slovenskemu narodu in meni z njim je usojeno za enkrat se samo pripravljati, pravilno opazovati, kadar je treba, se postaviti na pravo stran in se na tisti strani z vso silo boriti.

Vendar pa je, po mojem mnenju — to pa le mimogrede — napačno, sedaj samo čakati. Leninistom očitam, da so novi teoretiki čakanja in da odtegujejo slovenskemu družbenemu in političnemu snovanju dragocene sile. Te sile bi mogle, če bi se z isto strastjo, s katero danes propovedujejo programe, ki v bistvu pomenijo le teorijo čakanja, vrgle v boj za dosegljive bližnje, a tudi važne cilje, odločilno poseči v slovensko življenje.

(Nadaljevanje na 2. strani.)

Novi red v Franciji

Francija išče izhoda iz prepada, ki jo je vanj pahnila zunanjepolitična lahkovernost zadnjih let. Globok je ta prepad, da še sonca ne vidi. Zato bi hotela ven, čimprej in za vsako ceno. Ne utegne niti misliti, če morebiti tudi nad prepadom ne sije več sonce kakor prej, če ni morebiti nebo zastrto do zadnjih obzorij s težkimi, temnimi oblaki. Oblaki, ki zakrivajo sonce in zagrinjajo svet v pusto, mračno sivino, da ne more biti upanja in vesele misli.

Francija, Pétainova Francija, hiti. Nov red hoče imeti. Ne preiskuje mnogo, kaj je bilo na starem redu dobrega in kaj slabega, če ne bi morebiti kazalo, da se dobro ohrani in slabo popravi. Ne, ves stari red je bil slab. Zato naj bo novi nasprotje starega.

A kakšen naj bi bil novi red? Da bi se moglo kar čez noč narediti nekaj primernega, s francoskim narodnim in državnim telesom zraslega, samostojnega, na to sedanji oblastniki ne morejo računati, brez ozira na vse drugo že glede na razrvane razmere ne. Kaj torej?

In kako naj da vlada Franciji ta novi red? Ali ga bo dala vsej Franciji, torej tudi zasedeni, in ali ga bo dala vsem Francozom, torej tudi v zasedenem ozemlju? Ali ga bo dala v sporazumu z njimi in kako se bo to soglasje moglo izraziti v zasedenem ozemlju? Ali pa ga bo diktirala, torej tudi zoper voljo Francozov? Ali bo v tem primeru njena avtoriteta dovolj močna, avtoriteta vlade, ki predstavlja premagano državo, ki hoče vladati tudi nad zasedenim ozemljem, ki bi se celo sama najrajši nastanila v zasedenem Parizu? Mar ne ve, da bi bila v tem primeru popolnoma odvisna od dobre volje nasprotnikove posadne vojske? Mar ne bodo Francozi, posebno v nezasedenem ozemlju, navsezadnje še mislili, da izvršuje v zasedenem ozemlju in iz njega samo ukaze tujega gospodarja — ali pa še celo, da se je umaknila v zasedeno ozemlje zato, da se izogne odgovornosti lastnemu ljudstvu?

Po zgledu, ki je osnova novemu redu, lahko sklepamo na njegovo vsebino. Že po obliki se Pétainov politični sestav ujema z nemškim. Kakor Hitler bo tudi on državni poglavar in vladni predsednik obenem. Še bolj pa spominja na narodno-socialistični politični sestav načelo voditeljstva, ki ga je sprejel tudi Pétain. Nemci imajo za vzgojo svojih voditeljev in podvoditeljev posebne šole in tečaje. Tudi Pétain jih hoče imeti: posebna »elita« naj se vzgoji, da bo prevzela vodstvo domovine. Celo nekakšno čeko ali gestapo napoveduje: strogo nadzorstvo in prepoved obravnavanja javnih zadev na javnih mestih.

Le kako bo ob tej prepovedi s krivdo in krivci? Mar se bodo tudi ti kar dekretirali?

O posebnostih in podrobnostih novega reda v Franciji se seveda mnogo ugiblje, v Franciji in izven nje. Precej odveč — smernice totalitarizma so in morajo biti povsod enake, če tudi eden ali drugi, da poudari svojo izvirnost in samostojnost, tu pa tam malo stopi s pota. Samo tempo in način njegove izvedbe je lahko različen. V tem pogledu ne bo doživel iznenadenj tisti, ki se je stvarno ogledal v celostnem svetu.

Medtem pa napadajo nemški, a posebno še italijanski listi novo Pétainovo vlado. Ne zaupajo ji kljub njeni gorečnosti v celostnem duhu, kljub prelomu z demokratičnim izročilom francoske republike in ne pričakujejo mnogo od

(Nadaljevanje na 2. strani.)

Črnosotenstvo

V predzadnji številki z dne 5. letošnjega julija smo v zapisku »Ruščina« pokazali na čudno naturo jugoslovenov sploh in »Slovenskega naroda« posebej: navdušujejo se za pouk ruščine v naših šolah, ko pa so imeli oblast, niso za ta pouk prav nič naredili. Opozorili smo tudi na hejslovansko posebnost, da je »Narod« zaradi preprostosti kar črtal dva slovanska naroda: Ukrajince in Beloruse.

Nazadnje je le odgovoril. »Slovenski narod« namreč in v imenu jugoslovenov seveda. Ves teden in še čez je zbiral moči. Potem pa je potegnil svojega uma skrhano sabljo. V takšnemle zmerjanju vrholi njegov odgovor: »... paglavec ... v poblazneli strasti ... debelo butico...«

Vendar je celo »Slovenski narod« začutil, da je zgolj zmerjanje premalo. Preveč stvarne in določne so bile naše navedbe.

Toda tisti hip, ko je »Slovenski narod« zapustil svoje pravo področje in ko je bilo treba dokazovati in umovati, je prišel na terišče, ki mu njegove umske sile, že celo pa njegova izobrazba in znanje niso dorasle. Kajti razen za tiste, ki se je zanje svet ustavil, ko je prenehalo izhajati v Petrogradu »Novoje vremja«, razen za tiste, ki so jim bila razodetja slavofila Katkova ali prokuratorja svetega sinoda Pobjedonosceva ali ukazi gosudarja imperatorja vserosijskega zadnje in najvišje spoznanje — razen za razne črnosotence torej — je svet ne samo malo drugačen postal, ampak je celo v luči resnice zmeraj precej drugačen bil, kakor so si ga samo mogli misliti povapneli možgani carizma in njegovih opričnikov.

Carizem ni priznaval ne Ukrajincev ne Belorusov. Zato jih seveda »Slovenski narod« še danes ne priznava. Ne priznava jih, četudi imajo Ukrajinci in Belorusi v zvezi sovjetskih republik svoje narodne države, v katerih je ukrajinski oziroma beloruski jezik državni jezik. Ne priznava jih kljub temu, da jih priznavajo tudi Rusi sami. Zanj je pač edino odločilen tisti »vysočajšij ukaz«, ki ni poznal teh dveh narodov, ki bi bil celo Poljake najrajši utajil. To pa zato, ker se je ta ukaz tako čudovito ujemal z jugoslovenskim, to se pravi velikosrbskim geslom, da je v naši državi en sam narod, z geslom torej, ki je dejansko razglašalo, da Slovencev in Hrvatov sploh ni. V znamenju tega gesla se je sicer smelo pisati o srbskem narodu, o slovenskem in hrvaškem narodu pa ne.

Za umsko raven »Narodovega« modrovanja pa je najbolj značilen tale odstavek:

> Obregnili so se namreč ob našo navedbo, da rusko govori 140 milijonov ljudi, češ da je to le pojmovanje »caristične« Rusije, ki je za Ruse štela tudi Beloruse in Ukrajince. Gospodje imajo zelo visoko mnenje o sebi in zato seveda ne morejo čutiti, kako so se urezali. Saj so sami s seboj v nasprotju, ako Belorusov ne prištevajo k Rusom. Ukrajinci pa pomenijo ravno toliko, kakor pri nas Kranjci, Štajerci ali Korošci. Ukrajina je namreč zemljepisni pojem, medtem ko je njen jezik ruski. Ukrajinski jezik je samo iznajdba Poljakov in avstrijske birokracije. Prebivalci Ukrajine pa za svoj jezik ne poznajo druge označbe ko ruski.

Belorusi so torej zato Rusi, ker je polovica njihnega narodnega imena ruska! Še laže bi se dalo reči, da so Slovaki Slovenci, ker govore »slovensky«. Ali pa tudi narobe seveda! Da bi se pa prerekali z »Narodom« glede tako očitnih dejstev, kakor je samostojnost ukrajinske-ga naroda v jeziku in omiki, da bi torej popravljali njegovo za dnevnik sramotno nevednost, se nam res ne zdi. Toda če že v teh dneh spet kedaj piše o Sovjetski zvezi in njenih narodih, naj bi se najprej poučil iz kakega znanstvenega slovarja, kako in kaj. Isto je z njegovimi navedbami glede galiških Ukrajincev. Mi smo med drugim na primer sami že nekajkrat ugotovili, da so Podkarpatski Rusi pred nekaj leti po večini glasovali za ruščino kot učni jezik. To pa dokazuje kvečjemu, da sta ruski in ukrajinski narod pač hudo pomešana, morebiti tudi, da si eni ali drugi niso še v svoji nepismenosti glede svoje narodne pripadnosti na jasnem, kakor si na primer celo del slovenskih Koroščev ni. Sicer je pa za vsakega Slovana in za vsakega človeka edino odločilno to, h kateremu narodu hoče eden ali drugi pripadati. A Ukrajinci, ki jih je okoli 35 milijonov, hočejo biti Ukrajinci in ne Rusi. Veljala bo pa njih volja, ne pa volja kakega carističnega prišepetovalca.

Zanimivo pa je tole: »Narod« sploh ne odgovarja na očitek, da niso storili jugosloveni prav nič za pouk ruščine na naših šolah. Seveda, kaj naj reče. Zato pa se šopiri, češ kakšno krivico smo delali jugoslovenom z očitkom, da so slovenščino zapostavljali. Pri tem pa našteva, kaj vse smo dobili: vseučilišče, akademijo, kako cvete naše knjištvo, da vlada v vseh uradih v Sloveniji slovenski jezik in podobne stvari.

Malo neresnice več ali manj, to za »Narod« nič ne de. Vsi Slovenci vemo, da je stvar precej drugačna. Vemo, da je imela slovenščina res vso veljavo v Sloveniji, ko smo vrgli avstrijski jarem raz sebe, da se je pa začelo njeno načrtno spodrivanje, brž ko in kjer koli so imeli jugosloveni besedo. V našem listu smo vsako leto dovoljkrat z dokazi opozarjali na to izpodrivanje pri železnici, carini, financi, pošti, celo politični upravi. Saj na primer še zmeraj nimamo slovenskih železniških voznih redov in celo vozovnice za Slovenijo so tiskane v srbohrvaščini. In spet kedaj opozarjamo jugoslovene na znano sodbo državnega sveta št. 30519/36 z dne 26. februarja 1937, ki smo jo priobčili v »Sloveniji 21. maja 1937. leta, po kateri se smejo izdajati v Sloveniji Slovencem uradni odloki v neslovenskem jeziku. Če smo dobili vseučilišče, smo ga dobili zoper voljo jugoslovenov, saj je takrat pisal dr. Žerjav v »Jutru«, da bi bila morebiti za Slovenijo dovolj samo ena fakulteta. Za Akademijo velja seveda isto. In če se je naše knjištvo razvilo, tedaj smo ga razvili pač **kljub** jugoslovenom z **lastnimi** sredstvi in ljudmi. Naših knjig niso **uradoma** širili na jugu, kakor srbske pri nas, in državna tiskarna ne zalaga slovenskih knjig.

Znana je stvar, da je sposobnost zmerjanja le prerada v obratnem razmerju s sposobnostjo umovanja in misli. Kakšno višino dosega »Narod« v prvi, je razvidno zgoraj. In prav tako, kakšno nižino v drugi.

Naš narod in ljudska šola

Iz »Popotnika«, št. 9—10, ki je posvečen vprašanjem prihodnosti slovenske ljudske šole, prinašamo v odlomkih sestavek Martina Menceja, ki precej jasno nakazuje smer, v kateri išče mlajše slovensko učiteljstvo rešitev naših šolskovzgojnih vprašanj. V tej številki se oglašajo večinoma pisci, ki jih poznamo iz »Prosvete«, glasila Učiteljskega pokreta. To so večinoma socialno napredni učitelji, ki z veliko vnemo raziskujejo razvoj in življenjske razmere slovenskega otroka in izvajajo iz spoznanja tega razvoja in teh razmer naloge slovenske ljudske šole. V »Prosveti« je zbranega mnogo dragocenega statističnega gradiva za spoznavanje slovenskega otroka, njegovega telesnega razvoja in razmer, v katerih živi. Očitno je prizadevanje tega učiteljstva, približati se slovenskemu ljudstvu. Le škoda, da je v svojem prizadevanju tako osamljeno. Morda pogreša tudi pri vsem tem delu dovolj krepko izraženo miselno osnovo, močno vodilno idejo, ki bi dala vsem naporom več dinamike, večjo prepričevalnost, kakor jo more dati samo znanstveno gradivo. Najbolje se berejo tisti prispevki v »Popotniku«, ki so zrastli iz živega stika z našo mladino in ljudstvom, kakor sestavki Vl. Majhena, Miloša Ledineka in Julija Kontlerja. Kakor je napredek očiten, mora vendar postati razmerje slovenskega učiteljstva do svoje narodne družine še enoumnejše in jasnejše. Gre za organsko spojitev skupnih življenjskih ciljev slovenskega narodnega občestva s prosvetno vzgojnimi nalogami šole. Slovenski šoli je doslej manjkala osrednja misel, misel, ki bi morala biti skupna vsem slovenskim vzgojiteljem, naj delujejo na kateri koli vrsti šole. **Ur.**

Ljudski šoli je v sestavu narodne kulture in prosvetnega prizadevanja dodeljeno eno najvažnejših mest, predvsem kot osnovnemu izobraževališču najširših ljudskih plasti. Kakor je pa celotna kultura podvržena razvoju in prevrednotenju, ki se spreminja z gospodarskimi in socialno političnimi pogoji življenja, tako je tudi ljudska šola najtesneje povezana s celotno našo narodno problematiko. Če šola po svoji vnanji organizaciji in notranji usmerjenosti ne ustreza zahtevam in potrebam naroda, če pride v navzkrižje z narodnimi težnjami, potem je to znak, da se je v razporejenosti narodnih sil in tendenci njihove usmerjenosti nekaj spremenilo in da je šola postala okostenel aparat, ki ga je treba spraviti v sklad z ljudskimi težnjami. Za našo ljudsko šolo so si z mnenjem širokih narodnih slojev že dolgo edini vsi naši progresivni pedagoški krogi, da ne ustreza objektivnim pogojem narodnega življenja in ne subjektivnim težnjam ljudskih množic.

.....

Da bomo razumeli to nasprotje in osvetlili razmerje ljudske šole do naroda, je neobhodno potreben kratek pogled v preteklost.

Že bežen pogled v nastanek in razvoj slovenske ljudske šole v pretekli in polpretekli dobi nazorno kaže, da ta ni bila in ni mogla biti zakoreninjena v našem narodnem bistvu, saj se po svoji organizaciji in po svoji idejni usmerjenosti bistveno ni razlikovala od šolstva v ostali Evropi. Naš narod se je pa kot zgodovinsko nastala družbena oblika razvil v svojevrstnem geografskem območju in ima zaradi tega svojstvene gospodarske pogoje življenja in s tem vzročno povezano socialno posebnost in kulturno samoniklost. Na teh osnovnih, našemu narodu svojstvenih elementih bi morala počivati naša ljudska šola, ako bi hotela zadostiti nalogam, ki ji kot temeljni kulturni ustanovi pripadajo. Tedaj vladajoči družbeni krogi take ljudske šole niso želeli in tudi ne potrebovali. Njeno notranje delo je vse do razpada avstrijske monarhije usmerjal učni načrt, ki je bil uveljavljen za vse narode avstrijske monarhije. Karakteriziralo ga je stremljenje: čim manj zveze z istinitim življenjem! Saj bi v nasprotnem primeru začela v širše ljudske kroge prodirati spoznana resnica, ki bi jim omogočila zavedati se svojega položaja v narodu in državi, kar nikakor ni bilo v interesu tedanje vladajoče družbe in ne njene socialno politične ter kulturne usmerjenosti. Zato je zadostovalo poleg tehničnega znanja (čitanje, pisanje in računanje) in krščanskega nauka še nekaj podatkov iz zemljepisja in zgodovine, kar naj bi ljudstvo utrdilo v neomejeni veri in pokorščini do tega, kar je bilo.

Razumljivo je, da taka šola ni upoštevala objektivnega življenja naše vasi in ne subjektivnih teženj našega kmeta, še manj seveda industrijskega kraja. Šola je bila gluha za vse življenjsko dogajanje v svoji najbližji okolici. Zadovoljna nista bila s to šolo ne kmet in ne delavec.

.....

Na eni strani vzgojni cilji in izobrazbene naloge, ki so ustrezale idealom vladajoče polfevdalne in meščanske družbe, na drugi strani pa težnje delovnega človeka, to je delavca in kmeta, ki je imel pred seboj svoje ideale in izobraževalne potrebe.

Nacionalno revolucionarno leto 1918. je narod našlo nepripravljen, nepripravljeno pa je našlo tudi naše šolstvo. Sile, ki so bile do tedaj vklenjene, so se smele razmahniti. V tistih dneh je nastopila nujnost, da se preuredi naše šolstvo in se mu postavijo odgovarjajoči vzgojni in izobrazbeni temelji, temelji, ki naj bi ustrezali naši nanovo nastali narodni situaciji. Vsega tega ni bilo. Najprej ni bilo načrtne priprave za véliki trenutek, potem pa, ko je bilo treba pristopiti k preureditvi in preusmeritvi, ni bilo za to »mogočnih sejalcev in ne dovolj rok; najmlajša učiteljska generacija za to ni bila pripravljena, srednji rod pa je bil takrat največ v takem razpoloženju, da za delo ni mogel prijeti,« toži eden od tedanje učiteljske generacije. (P. Flere v »Popotniku« št. 7/8, letnik 1939/40, str. 167.) In tako je naša ljudska šola stopila v novo razdobje z vsemi oznakami in nebistvenimi spremembami prejšnje dobe; zato je živela zadnja dva decenija v večni negotovosti in nesigurnosti. Ta nesigurnost se je prav lepo odražala v naši šolski zakonoďaji, ki nikakor ni mogla najti prave orientacije, saj smo dobili prvi zakon za narodno (ljudsko) šolo šele po desetem letu življenja v novi državni skupnosti 1929. leta. Izredne tedanje socialno politične in državno pravne razmere so tudi temu zakonu dale svoj pečat. Unitaristična usmerjenost vladajočih krogov je zakonodavcu narekovala, da je vzgojne cilje, formalno in materialno plat izobrazbe stavil v službo te tendence. Življenje naroda pa je šlo po svoji imanentni zakonitosti naprej in šola je postajala vedno bolj izolirana sredi tega življenja. Vedno bolj pogosto so se slišali od vsepovsod glasovi, ki so izražali nezadovoljstvo in zahtevo po temeljiti reformi. Ljudska šola ni zadovoljevala ne narodnih teženj, ne učitelja in ne otroka. Vendar pa smo, izvzemši pedagoške kroge, le redko slišali kake resnejše predloge za to reformo. Za medlimi in nejasnimi predlogi se je le prečesto skrivala tendenca ozkih političnih interesov.

Od leta do leta smo ob priliki razprav o preračunu za prosveto poslušali mnenja, da naša šola ne daje zadovoljivih rezultatov, predvsem kar se tiče vzgoje mladega človeka v državljana. Končni refren se je glasil, da naj se naša šolska vzgoja bolj usmeri v narodni smeri in da naj se vzgojno delo v narodnem duhu ojači, pri tem smo pa zaman pričakovali, da bi slišali, kje je temu vzrok in kako temu nedostatku odpomoči.

(Nadaljevanje na 3. strani.)

Naš nacionalizem

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Proti leninističnemu realizmu postavljam svoj realizem celotnejšega gledanja na človeka in svet, kakor je njihovo.

Glede sebičnosti posebej še tole: Slovenski narod v vsej zgodovini ni storil nobenemu drugemu narodu nikake krivice, je tudi danes nikomur ne dela in je nikomur delati ne želi. Njegov najvišji življenjski interes je: živeti svoboden, v mirnem delu na zemlji, na kateri je sklenjeno naseljen. Nič več, a tudi nič manj.

V zvezi z gornjimi izvajanji vprašujem torej, kakšna sebičnost naj bi bila v tem, če gledam na današnje dogodke s tega najvišjega življenjskega interesa slovenskega naroda? Brez kakega pretiravanja je mogoče trditi, da bo red, v katerem se bo slovenski narod v svoji celoti počutil varnega in svobodnega, pravičen ne samo za slovenski narod, temveč za vse narode. Malo je narodov na svetu, ki bi z večjo upravičenostjo gledali na današnja dogajanja prvenstveno s stališča svojih življenjskih interesov in ki bi z večjo upravičenostjo mogli reči, da je njihov vrhovni interes interes vseh narodov, južnoslovanskih, balkanskih, evropskih.

Zato imajo sodbe in obsodbe dejanj ene ali druge države, izrečene s stališča najvišjih življenjskih interesov slovenskega naroda, širši pomen, kakor samo za slovenski narod. Slovenski narod v svoji maloštevilnosti in tvarni nemoči, ob taki zgodovini, kakor je njegova, je manj zmotljiv sodnik dogajanja v svetu, nastopanja ene ali druge države, kakor večji narodi. Ako je ob gledanju s stališča najvišjega življenjskega interesa slovenskega naroda mogoče reči, da je neko dejanje ene ali druge države nasilno in krivično, je velika verjetnost, da je to res tako in da je to dejanje nasilno in obsodbe vredno ne samo s slovenskega, temveč s splošno človeškega stališča, da se bo torej prej ali slej maščevalo. Ni je zaradi tega po mojem mnenju tudi bolj varne poti, kakor je tista, ki jo nam kaže mirno, od raznih univerzalističnih doktrin neskaljeno gledanje s stališča najvišjega življenjskega interesa slovenskega naroda.

Mislim torej, da me tisti, ki mi je očital slovensko nacionalistično omejenost in sebičnost, sedaj bolje razume, kakor me je razumel in da drugič ne bo zopet s tako lahkoto izrekal takih očitkov.

Lojze Udè.

Novi red v Franciji

(Nadaljevanje s 1. strani.)

nje. Vsekako — zdaj po porazu in ob posadni vojski osi je Pétainova vlada mnogo bolj odvisna od te kakor od lastnega ljudstva. Ali hočeta sili osi še večje popustljivosti ali pa je to samo izraz dvoma, da morebiti francosko ljudstvo za to vlado ne stoji in da zato njeni sklepi in nameni nimajo za njiju vrednosti in teže?

Odgovor na vse to bo dala morebiti že prav bližnja prihodnost. Gotovo je samo, da čakajo francoski narod še hude preskušnje in da bo moral svojo zunanjepolitična lahkovernost in iz nje izhajajočo nepripravljenost še drago plačevati.

ZAPISKI

Uspehi naše „realne“ politike

»Jutro« ugotavlja, in sicer kar v uvodniku, da se danes uči v Sloveniji na srednjih šolah 13.000 učencev in učenk skoraj v istih prostorih, v katerih se je učilo pred svetovno vojno 4.700 učencev in učenk. Pomanjkanje prostora se kaže v prenatrpanosti razredov in v delitvi pouka na dopoldanske in popoldanske ure, kar je pa za pouk slabo in za učence škodljivo.

»Jutro« seveda ne pove, kdo je kriv, da je tako. Kdo je posebno kriv, da so na jugu zidali toliko novih srednješolskih poslopij, pri nas pa samo eno, pa še to le kot nadomestilo za zgubljeno zasebno stavbo v Beethovnovi ulici v Ljubljani. Ne pove, da so imeli ves čas jugosloveni njegove zvrsti besedo, ki so jemali in dajali po svojem nacionalnem prepričanju. Kajti tega si celo »Jutro« doslej ni upalo zapisati, da bi bili slovenski »separatisti« naredili, če Slovenci za **svoj** denar niso smeli zidati **zase** potrebnih šolskih poslopij.

In ko se Jutro« ozira okoli, mora še povedati, da se je v zadnjih letih zlasti na Hrvaškem sezidalo mnogo novih srednješolskih poslopij. Na tistem Hrvaškem in za tiste Hrvate, ki so jim prej zmeraj dopovedovali, da samo zaradi svoje neudeležbe pri vladi ne dobe tistega, kar bi jim navsezadnje šlo. Iz tega bi bilo sicer sledilo, da smo Slovenci zmeraj dobili, kar nam je šlo, saj smo bili zmeraj poslušne ovčice in še neznansko državotvorni povrhu. Zdaj pa tak uspeh: nedržavotvorni Hrvati so dobili mnogo, državotvorni Slovenci pa nič.

Stvar je pa seveda nekoliko narobe: ravno tista razvpita hrvaška »nedržavotvornost« je bila hudo državotvorna, jugoslovenska »državotvornost« pa je državo razdirala. O tem vsaj ne more biti dvoma za tistega, ki je poznal našo državo prej in ki jo vidi danes.

To dejstvo pa nam kaže obenem uspeh tiste slovenske »realne« politike, ki je oznanjala, da bo več za Slovence dosegla kakor dosežejo Hrvatje zase, in ki je naivno špekulirala, da bomo Slovenci samodejno dobili samoupravo tisti hip, kadar jo dobe Hrvatje. Uspeh te realne politike je bil ta, da smo zmeraj manj dobili kakor Hrvatje in da samouprave še zmeraj nimamo, ko jo imajo Hrvatje že dolgo in ko se je že globoko zasidrala v hrvaškem javnem življenju. Vrtorepstvo pač ni višek politične modrosti in tudi v politiki se ne da nič doseči brez boja in žrtev. Le da so žrtve brez boja po navadi večje od tistih v boju.

Državna tiskarna kot založnica

Te dni smo brali, koliko in kakšne knjige izdaja belgrajska državna tiskarna. Največ je med njimi takih, ki imajo predvsem kulturno-zgodovinski pomen za Srbe in ki bi zaradi tega zasebnega založnika le težko našle, kakor na primer Njegoševa pisma in starejši, manj znani srbski pisatelji. Knjige torej, kakor jih pri nas izdajajo razne društvene založbe, ker seveda tudi pri nas ne bi bilo zanje zasebnega založnika. Slovenskih knjig ta tiskarna ne izdaja niti jih nima v načrtu.

Državna tiskarna je bila zidana z državnim, torej v prvi vrsti s slovenskim in hrvaškim denarjem. Znano je, da so nastopili zoper njo ne samo slovenski in hrvaški, ampak tudi srbski tiskarnarji, češ da je samo povečala stisko v tiskarski obrti in da dela negospodarsko. Veljala je blizu 100 milijonov dinarjev.

Preskrba z živili in „Prizad“

»Trgovski list« prinaša neko predstavko Zbornice za trgovino, obrt in industrijo glede naše preskrbe z živili in gospodarstva »Prizada«. Mariborsko okrožje je brez koruze in koruznih izdelkov. Maksimalna cena koruze znaša 170 dinarjev, dobavitelji v Vojvodini in na Hrvaškem pa zahtevajo 220 do 230 dinarjev. Koruza je glavno živilo delavca, pa tudi kmeta, zato je seveda zastoj v preskrbi te ljudi po pravici razburil, saj za druga, dražja živila nima denarja. »Trgovski list« kaže pri tem na »Prizad«, ki je dobil monopol za nakup živil, ne briga se pa, da bi jih bilo dovolj na razpolago.

Naravnost neverjetno pa je poročilo tega lista, da »Prizad« **ne dovoljuje izvažati štajerskih vin.** S tem grozi našemu vinogradništvu naravnost polom, saj je bilo že tako v hudi stiski zaradi konkurence dalmatinskih in vojvodinskih vin. Tu bi bilo pa res treba preiskati, kdo stoji za takimi odredbami. Da gre za navadne zasebne koristi, ne more biti dvoma. Morebiti bi se kak zakupnik slovenske politike spomnil, pa se malo ogledal in nam o tem tudi kaj povedal.

Kajti zdi se skoraj, da se vsaka stvar najmanj hudo podraži, če sploh ne zgine s trga tisti hip, ko jo dobi »Prizad« v roke. Tako je zdajci zmanjkalo riža, ko je dobil monopol nanj, čeprav ni bilo za to nobenega razloga in nobene potrebe. Zato so pritožbe zoper »Prizad« ravno tako stare, kakor njegovo delovanje. Nedolgo tega je tudi sam ministrski predsednik Cvetković izrečno pokazal na nezadovoljivo njegovo poslovanje. Videti pa je, da je ostalo vse pri starem. Treba bo torej odločneje poseči vmes. Pri tem pa ne smemo pozabiti na to, da do resnične poprave stvari ne pride, dokler bo tudi ta zavod centralistično, to je po jugoslovensko upravljan in voden.

Poprava krivic

Zagrebški občinski svet je sklenil, da bo mestnim uslužbencem štel v službena leta čas, ki so ga zaradi svojega hrvaškega prepričanja morali prebiti pod nacionalnimi jugoslovenskimi režimi v ječah in zaporih. S tem je po eni strani popravljena krivica, ki se je godila hrvaškim ljudem, po drugi pa hkratu dana tudi huda klofuta jugoslovenskemu nacionalstvu in s tem spet kedaj pokazana pot, po kateri hoče hoditi hrvaški narod.

O bistvu krščanstva

»Slovenec« poroča o govoru nemškega katoliškega bogoslovca dr. Karla Adama, v katerem je tudi dejal:

Mi nismo kristjani in katoliki po sebi, ampak nemški kristjani, nemški katoliki. To nemštvo ni nekaj, kar našemu krščanstvu pritiče samo od zunaj, tako da bi krščanstvo bilo tista bit, ki nosi, ampak v resnici je ravno narobe. Trajno noseča, bistvena osnova je naša nemška nrav, natura germanica, krščanstvo pa je nekaj prigodnega, slučajnega, pritičnega, ki kot poseben božji dar pristopi k temu, kar je naše prvinsko bitje. Naše milostno (krščansko) življenje se oblikuje tako, kakor ustreza naši določni nemški posebnosti. Vsa naša pobožnost ima kakor tudi od nje navdihnjena teologija naroden značaj.

K tem besedam pristavlja »Slovenec«:

Ob tej trditvi mora osupniti vsak kristjan, ne samo bogoslovec, tembolj ker je prav Karl Adam med sodobnimi bogoslovci bistvo krščanstva v svoji znani knjigi »Bistvo krščanstva« obrazložil tako mojstrsko kakor malokateri drugi. Kar pa je povedal v tem svojem predavanju, ne meji samo s katoliškega dogmatičnega stališča na krivoverstvo, ampak je krivoverstvo naravnost, ako še kaj veljajo pojmi in še kaj pomenijo besede zahodne filozofije.

Mi bi s svoje strani še dodali, da je Adam neizogibno moral priti do teh svojih sklepov tisti hip, ko je sprejel načelo celostnosti, kakor ga zastopa nemški narodni socializem, kajti to načelo ne trpi izjem, ne pozna razen svojega nobenega drugega ali pa ga vsaj ne prizna. Velja pa to za vsak celostni miselni sestav, samo da imajo nekateri navado, da gledajo tistemu totalitarizmu skozi prste, če ga celo naravnost ne hvalijo, ki jim hodi deloma ali popolnoma v priklad, odklanjajo pa samo tistega, ki je na nasprotni strani in jim zato meša račune.

Pri tem pa dosledno pozabljajo, da s tem svojim načinom ne samo nravstveno opravičujejo vsak, torej tudi nasproten celostni sestav, ampak da mu tudi pomagajo do zmage.

Na vsak način pa iz celostnega napačnega kroga ne pelje nobena celostna pot ven.

Potreba časa

V Hamburgu je izšel te dni »Ruski vojni slovar«, rusko-nemški in nemško-ruski na 515 straneh. Sestavil ga je Bruno Glodkowski.

Strokoven slovar takega obsega je pač popolnoma izčrepen in priča, da preučujejo Nemci ruske vojaške zadeve z veliko natančnostjo. Nemci so izdali podobne strokovne besednjake tudi za angleški in francoski jezik.

Članom Slovenskega društva

sporočam, da sem odložil svoje predsedniško mesto v društvu, ker zapuščam za neko dobo Ljubljano. Vsem sodelavcem hvala, vsem članom pozdrav!

Rud. Mencin.

Naš narod in ljudska šola

(Nadaljevanje z 2. strani.)

zaman smo pričakovali zadostnega razumevanja v bistvo narodne vzgoje in nacionalnega čustvovanja. In ko je naš ugledni meščanski list v svojem uvodniku jadikoval, da »naš narodni etos konstantno pada, česar, mislimo, noben odkritosrčen kulturni delavec zanikal ne bo«, je pozabil pri tem poiskati vzroke; zakaj tudi nacionalno čustvovanje ima svoje objektivne pogoje in če bi stopil korak dalje, bi moral dati vso veljavo spoznanju, da je eksistenčni minimum tudi za nacionalno čustvovanje važna postavka in da so v tem pogledu stavljene tudi ljudski šoli meje in možnosti.

Na drugi strani pa srečujemo hotenje gotovega kroga naše javnosti, ki ima vedno obrnjen svoj pogled v preteklost in smatra, da je naloga ljudske šole tudi še danes, da »ohrani, neguje in izpopolnjuje našo rodno grudo in njene tradicionalne verske in nravstvene vrednote v harmoniji z duševno kulturo vseh južnih Slovanov in vseh Slovanov sploh, kakor so to delali naši slovenski rodoljubi, naša cerkev in naši dobri učitelji že pred sto in več leti...« in se pri tem malo zmeni za dejstvo, da je zadnjih sto let napredek bistveno spremenil obraz in hotenje tudi našemu narodu.

Težko je iz takih nejasnih in problematičnih zahtev izluščiti zdrave osnove za našo ljudsko šolo.

Čas pa, ki prihaja, imperativno narekuje, da bo treba postaviti našo ljudsko šolo na realne temelje, da bo treba najti pravilen in zdrav odnos med osnovnim narodnim izobraževališčem in narodom, da bo ljudska šola zares v službi slovenskega ljudstva. Naša poklicna in družbena sestava prebivalstva kaže, da smo narod malih kmetov, poljskih in industrijskih delavcev in da bo morala bodoča ljudska šola temeljiti na gospodarskih in socialnih osnovah teh narodnih slojev ter njihove kulturne usmerjenosti. Moramo pa poudariti, da pri tem ne bomo smeli biti slovensko ozkosrčni in posfati sužnji le naših ozkih stremljenj, temveč imeti razumevanje za vse, ki imajo z nami skupne ali sorodne interese ter skupna ali sorodna hotenja.

Kaj pišejo listi

Vprašanje časti in ugleda slovenske vasi

Pod tem naslovom piše Vladimir **Kreft** v »Večerniku« med drugim:

Vaško razgrajanje, pretepanje je tisto zlo, na katerega pri tem mislimo in katerega povzročitelj je oni drugi, neznatni del mladine vasi, ki mu vročekrvnost ne da, da ne bi »aufbiksal«, nečloveško kričal, klical na korajžo in pri tem uporabljal nož ali celo orožje.

Človeka je groza, ko mora biti priča nečloveškim dejanjem podivjanih poedincev, katerim so ročice, nož in revolver edino sredstvo za obračunavanje raznih malostnih medsebojnih nesoglasij.

Zelo pripravno terišče za takšne obračune so po mišljenju teh vročekrvnežev razne vaške prireditve, kjer ti na viden način kažejo svojo sramotno junaštvo in svojo moč. Nasledki teh pretepavanj navadno niso majhni: eden leži polomljen doma, drugi prihaja z obvezano glavo ali roko od zdravnika, tretji leži težko poškodovan v bolnišnici, četrtega pa je pretep spravil v grob. Mnogokrat pa se pri takšnem pretepu tudi zgodi, da postane njegova največja žrtev — nedolžen in miren človek.

Če se sedaj vprašamo, kje so stvarni povzročitelji tega zla, dobimo več odgovorov. Možno je, da leži nekaj krivde v neprimerni ali tudi v premalo strogi vzgoji, v premilem kaznovanju s strani sodnih oblasti ali v raznih drugih okoliščinah, ki lahko kvarno vplivajo na življenje mladega fanta. Naj bodo vzroki ti ali oni, nujno je, da se kedaj napravi temu nečloveškemu pretepanju in klanju konec. Sredstev za to ne manjka, treba jih je samo z vso doslednostjo, odločnostjo in strogostjo uporabiti in neko vidno zboljšanje mora nastopiti. Pri tem moramo tudi upoštevati, da današnji razburkani čas še bolj vpliva na vročekrvni del vaške mladine; to trditev potrjujejo primeri pretepov, ki se v poedinih krajih, kjer so bili še pred časom redkost, ponavljajo sedaj nedeljo za nedeljo.

.....

Dejanja kričijo po radikalni ureditvi tega vprašanja. K temu so poklicana državna oblastva, starši vaške mladine, kulturna društva, sploh vsi, ki čuvajo dobro ime naše vasi.

Vzrok angleško-francoskih spopadov

O angleških napadih na francosko vojno mornarico piše švicarski dnevnik »Die Weltwoche«:

Človek vprašuje po vojaških razlogih, ki so privedli angleško vlado do koraka, ki je moral imeti zanjo samo neugodne politične nasledke. Domnevati je mogoče samo, da Churchill ni verjel nemško-laški zagotovitvi, da razorožena francoska mornarica ne bo uporabljana zoper Anglijo, in da ji mogoče zato ni verjel, ker je mislil, da ne sme več zaupati francoskemu političnemu vodstvu Pétaina in njegovih odločilnih tovarišev. Morebiti se sicer Anglija ni bala, da bo Nemčija ali Italija uporabljala francoske brodovje, pač pa da jo bo uporabljala Francija sama, in sicer kot nasledek nadaljnjega približanja Francije kontinentalni politiki osi.

Nova Evropa in novi družabni red

Pod tem naslovom piše »Delavska politika« med drugim:

V sedanji vojni so razglasili geslico o novi Evropi in novem družabnem redu.

... V šoli smo se učili, da segajo meje Evrope na vzhodu do Urala in reke Volge, ki se izliva v Kaspiško morje. Ako imamo v mislih Evropo, kakor je začrtana v atlantih, potem je nekoliko čudno govoriti o novem redu v Evropi, ko vendar vemo, da vlada v pretežnem delu te Evrope red, ki pa nima nič skupnega niti z redom, kakršen vlada sedaj pri nas in okrog nas, niti z redom, kakršnega s skrivnostnim namigavanjem napovedujejo. Samo ob sebi se vsiljuje vprašanje, ali mogoče kdo misli, da bo Evropa, ki leži vzhodno od rek Memel, Bug in Prut, sprejela novi red, ki se napoveduje? Šele tedaj bi se moglo govoriti o novem redu v Evropi. Toda tam, onstran teh rek, niti najmanj ne mislijo na kaj takega... Nad tem naj bi se zamislili vsi, ki danes govore in pišejo o novem redu. Nov red imamo tudi v Angliji, ki se je zasidral z zakonom o odpravi zasebne lastnine, katerega je uveljavila v angleškem parlamentu delavska stranka. Torej za kakšen nov red gre v ostali Evropi?

Delavstvo in draginja

Pod tem naslovom piše »Delavska pravica«:

V naslednjem navajamo cene nekaterih življenjskih potrebščin, in sicer pomenijo prve številke cene za september 1939, druge številke za julij 1940 in tretje številke povišek v odstotkih.

bela moka 0	3.50	5.—	42.80
krušna moka	3.—	4.50	42.80
pšenični zdrob	4.—	5.50	42.80
koruzni zdrob	2.75	4.50	63.67
ješprenj	4.—	4.50	42.80
olje	16.—	32.—	100.—
kis	3.—	4.—	33.33
kava II	64.—	104.—	62.50
mast	18.—	26.—	44.40
kavin primesek	14.—	16.—	14.28
cikorija	19.—	21.—	10.50

Cena fižola je bila lani septembra 5 din, letos julija 9—10 din, torej povišek od 80 do 100 odstotkov.

DOPISI

Celjsko pismo

Celje ni nič manj industrijsko mesto kakor Kranj, Maribor ali Jesenice. Po sestavu je morda celo na prvem mestu, saj ima v svojem področju skoraj vse vrste industrije, kemično, oblačilno, premogovno in kajpak tudi tekstilno. Po podatkih je imelo Celje 1937. leta 1369 trgovskih, obrtnih in industrijskih obratov. Samo pri Okrožnem uradu je s celjskega področja zavarovanih okoli 5500 delavcev in delavk. Posebno okolica je polna delavskega življa, kraj Gaberje ima izrazito delavsko lice.

Razumljivo je tedaj, da pozna Celje vse težave, ki jih je natrosil današnji kapitalistični red. Celjska Borza dela zaznamuje posebno v zimskem času razmeroma visoko število nezaposlenih, katerim morejo po večini nuditi zaposlitev samo pri javnih delih, ki so odvisna od letnih časov, še bolj pa od razpoložljivih fondov. Vajeniško vprašanje je bilo nekoč celo anketirano; takrat smo brali, da delajo nekateri deset, dvanajst in še

več ur na dan, da ne poznajo nedelj in nikake odškodnine za delo, ki jo predpisuje zakon. To še danes ni nič bolje. V kratko odmerjenem času mora vajenec še k pouku in prisilni telesni vzgoji. Vsa ta »skrb« pa jih pusti še vedno bledе in shujšane na ulice, kjer jih opazujejo celjski prebivalci.

Razumljivo je, da se mezdno vprašanje ne razlikuje od mezdnega vprašanja drugih krajev. Včasih se sicer skuša pokazati, da so nekatera podjetja uvidevnejša in da delavstvo pri njih razmeroma dobro zasluži. Če kdo prejema na uro 2,50 din, drugod pa drugi delavec 5 din, tedaj je to seveda razlika, za dostojno življenje enega samega človeka pa danes obe mezdi skupaj ne zadostujeta. Pri tem je zanimivo, da je tisto delavstvo, ki ga zaposlujejo obrtniki, skoraj slabše plačano kakor delavstvo v tovarnah. Povprečna plača mizarskih pomočnikov je bila, preden so se organizirali, 3 din na uro. Čevljarski pomočnik mora še danes delati po 12 ur na dan, če hoče zaslužiti 30 do 35 din. Plače šivilj pri konfekcijah znašajo tudi pri redni zaposlitvi 500 din na mesec. Nič čudnega, če pomislimo, da se plača za srajco tudi po 2 do 3 din, šivilja pa mora sukanec še sama plačati.

Delavstvo pa je tudi drugače zapostavljeno. Okrožni urad je na primer do nedavnega imel samo tri zdravnike. O uradnih prostorih, posebno o vlažni in tesni čakalnici ter nič boljših ordinacijskih prostorčkih je že bilo besede in pisanja, kakor da bi šlo za kolonije. Velik del delavstva v Gaberju bi tudi želel spremembe pri tamkajšnji ambulanci. Okrožni urad naj stare in zaslužne ljudi upokoji. Zgrešeno je tudi, da celjska poslovalnica, v katere področje spada nad 16.000 zavarovancev, ne more dati nobenih pojasnil, kar se tiče zavarovančevih podatkov. Niti tega ne more ugotoviti, ali je pacient član ali ne. Vse to rešuje Ljubljana. Delavstvo je organizirano predvsem v svobodnih strokovnih organizacijah. Strokovna komisija in Jugoslovanska strokovna zveza imata največ pripadnikov, medtem ko ima Jugoras organizacijo le v mestni elektrarni, pa še to ne popolno. Kljub temu pa ima največjo besedo pri Delavski zbornici. Sosvet, ki je bil poprej sestavljen iz zastopnikov treh svobodnih organizacij, sestoji danes iz ljudi, ki se s strokovnimi vprašanji niso nikoli ukvarjali. Tudi knjižnico je ustvaril prejšnji sosvet, pa so jo danes prevzeli jugoslovenski nacionalisti. Pod upravo sedanjega sosveta se je že skoro izvršila deložacija marksistične organizacije, odpovedali so prostor JSZ, v dvorano pa so naselili dijake, ki imajo tam svoje zatočišče. Člani nekega športnega kluba govorijo, da se njih predsednik, ki je član sosveta, zavzema, da bi klub dobil v zbornici svoj prostor — pri vsem tem pa se delavskim organizacijam dvorana drago zaračuna, pa še mesečna stanarina se je občutno dvignila.

Delavstvo tudi nima zastopstva pri Borzi dela. V odboru se nahajajo ljudje, ki nimajo pa tudi nočejo imeti nobenih stikov z delavstvom.

Tudi ni odveč, če ugotovimo, da ima Celje, katerega tretjina prebivalstva je delavska, med 33 imenovani občinskimi odborniki 3 delavce. Naj nihče ne misli, da je delavstvu žal, da ni bilo več imenovanih. Nasprotno, delavstvo ne bi imelo ničesar proti, če bi še ti ostali doma.

—r—

Danes je vse zvezano s politiko, od usnja naših podplatov pa do najvišje opeke na strehi, in dim, ki uhaja iz dimnikov, je politika in visi v zapletenih oblakih nad bajtami in palačami, se podi čez vasi in mesta.

Gottfried Keller.

K U L T U R N I P R E G L E D

NAŠ KNJIŽNI TRG

Miroslav Gorše:

Dr. Valentin Zarnik, narodni buditelj, pisatelj in politik

»Slovenska Matica« v Ljubljani, 1940. Rokopis je priredil za tisk dr. Dragotin Lončar. Strani 236.

Doba boja med staroslovenci in mladoslovenci spada med doslej najbolj obravnavana razdobja slovenske politične zgodovine. Lončarjevo in Prijateljevo delo nam je dalo podlago, na kateri so tudi mlajši gradili naprej. A vendar je vse to doslej opravljeno delo, če izvzamemo edino delo dr. Lončarja, opazovalo predvsem samo površino življenja, analiziralo časopise, opazovalo politične boje v ožjem smislu besede, globlje pa se je spuščalo le pri nekaterih knjižnih postavah in produktih, ki so bili v ožji zvezi s političnim življenjem.

Ta slog obravnavanja je značilen tudi za Goršetovo delo. Če samo na kratko navedem vsebino: avtor v sedmih poglavjih zaporedoma kaže Zarnikov življenjepis, njegove spise, delo na slovenskih »taborih«, v kranjskem deželnem zboru, v ljubljanskem mestnem zastopu, pri raznih društvih in nazadnje njegovo vlogo v »mladoslovenskem« gibanju. Vsako od teh poglavij obravnava posamezno področje od začetka do kraja, navadno zelo izolirano in premalo povezano z ostalimi področji Zarnikovega dela.

Podrobno o vsebini na tem mestu ni mogoče govoriti. Kljub temu pa je treba podčrtati, da **metodično** knjiga ni popolna niti v slovstveno-zgodovinskem niti v politično-zgodovinskem delu. V obeh je mogoče opaziti, da je avtor gradivo premalo predelal in nerodno podal. Oba dela zbujata videz referata na podlagi izpiskov, a v ozadje besed, ki si jih je avtor izpisoval sicer v resnici po prvih virih, se odpira luč le na prav redkih mestih. Dr. Lončar, ki je prirejal rokopis za tisk, je sicer marsikaj rešil, a za v resnici dobro podobo Zarnikovega življenja in dela bi bilo treba delo povsem na novo napisati. Značilno je, da nikjer v vsej dovolj obsežni knjigi avtor ni našel prostora za sintetično izoblikovanje Zarnikovega političnega koncepta, kakor tudi nikjer v slovstvenem delu ne za kakšno utemeljeno literarno sodbo, marveč se je zadovoljil z golim navajanjem vsebine Zarnikovih spisov, člankov in interpelacij, kar je za biografijo politika in pisatelja po zahtevah moderne znanstvene metode vsekakor premalo.

Vrednost knjige po vsem tem ni v obdelavi Zarnikovega političnega in literarnega profila. Njen pomen je samo v tem, da je avtor na podlagi **prvih virov** podal nekaj podob iz **kranjske deželne zbornice** in da je zbral na enem mestu raztresene **podatke o dr. Zarniku.** Kljub temu, da je obdelava tega moža precej nedovršena, bo pa delo lahko služilo kot koristen biografski pripomoček pri delu za poglobitev slovenske politične zgodovine. Pri tem bodo pa morali nastopiti zopet zgodovinarji z modernimi sredstvi svoje metode, kajti zgolj ob literarno-politično-zgodovinskem delu se bo stvar kaj težko pomaknila v bistveno višjo ravnino, kot je slovenska politična zgodovina zvezana danes, dasi je to nujno potrebno. Ne samo v korist slovenske zgodovinske znanosti, marveč tudi v korist slovenske narodne vzgoje.

O. R.

Jurčičev Jurij Kozjak

(Cvetje iz domačih in tujih logov 4. zv. Jurčič, Jurij Kózjak. Priredil dr. Mirko Rupel. Druga pregledna izdaja. Družba sv. Mohorja Celje 1940.)

V predzadnji številki je naš list prinesel kratko poročilo o drugi izdaji Levstikovega Martina Krpana v mohorski zbirki Cvetje. Zdaj lahko poročamo, da je doživela ponatisk še ena knjižica iz te zbirke: Jurčičev Jurij Kózjak. Slodnjakov uvod h Krpanu je bil res potreben korenite predelave, Rupel pa je samo porabil ugodno priliko, ko je bil potreben nov natisk Jurija Kózjaka in je pri pregledovanju prve izdaje vnesel samo majhne stilistične in jezikovne popravke. Na več mestih je bolj smiselno in pregledneje razvrstil posamezne odstavke v svojem uvodu. Zlasti poglavje o zgradbi povesti je s preureditvijo postalo dosti preglednejše. Med slovstvom je mogel dodati Kolednikov prevod v francoščino iz leta 1936. Kakšnih bistvenih sprememb torej ni, ker niso bile potrebne. Ruplov uvod namreč zelo izčrpno govori o **postanku** povesti, o njeni **snovi in zgodbi, zgradbi, o osebah, o miselnosti in oblikovnih osnovah, o jeziku** in nazadnje o **pomenu** Jurčičevega Kózjaka, na koncu dodaja še najvažnejše slovstvo o njem. Tako je uvod tudi močnò vzgójen v tem smislu, da navaja dijaka, ki mu je ta zbirka v prvi vrsti namenjena, k pravilnemu uživanju slovstvenih del, to je takemu, ki ne ostane pri sami goli zgodbi. Isto velja seveda tudi za vse druge bralce, ki si ob takih knjižicah lahko poglobe svoj način branja in se nauče marsikaj, česar jim včasih šola ni mogla dati. Cvetje je med vsemi podobnimi zbirkami na našem knjižnem trgu čisto gotovo najboljša. Tudi dejstvo, da je bilo že v tako kratkem času potrebno dvema knjižicama iz te zbirke oskrbeti novo izdajo, je dovolj zgovoren dokaz za to. Naj bi to izpodbudilo urednike in založnico, da bi nekoliko pospešili nadaljevanje zbirke.

vln.

Prosimo, poravnajte naročnino!

NAŠE REVIJE

Ljubljanski zvon št. 5—6

Težišče te dvojne številke je spet v leposlovju. Posebno je treba opozoriti na dvoje **Kozakovih** stvari. Objavil je razmišljanje »Blodnje za lepoto«, v kateterem se sprašuje, ali je mogoče v orkanu, ki se je sprožil in ki preti porušiti stari svet, pisati in razmišljati o lepoti. Ker sen o lepoti, nje doživljanju ne izvira iz želja po mirnem, sladkobnem uživanju, ampak je v njem vidna borba človeškega rodu za resnico in uteho v življenju, je tako razmišljanje pač tudi danes mogoče. Vmes vpleta svoje osebne spomine na prve vzgibe pisateljskega gona in na prva doživetja sveta v knjigah, ki so ga prevzele v zgodnji mladosti. Odlomek »Iz odloženega romana« pa kaže, da bi bila celota vojni roman, napisan na značilen Kozakov način iz zadnjih let, ki se kaže zlasti v Maskah. Roman bi danes gotovo zbudil zanimanje, saj bi imel marsikaj povedati v času, ko je zemlja spet »napeta od mrličev« in bi se spet lahko »krokarji vse zemlje za več let nažrli«. Odlomek se dogaja v štanjelskem gradu, vojni bolnici, a je v glavnem spet sestavljen iz vojaških spominov, vojnih doživljajev, ki razodevajo vso tedanjo človeško zmešnjavo, gnus nad umazanijo, ki se bohoti v ljudeh v času, ko je izdana njihova človeškost. Ko pa črni trenutki minejo, zmaga nad vsem spet prvobitno človeško veselje nad življenjem, ki prerašča vse svetovne podrtije. Proza Antona **Ingoliča** (Žeja) obravnava socialni motiv haloškega viničarja, ki si šele na smrtni postelji uteši žejo s »svojim« vinom, do katerega mu daje pravico njegovo delo, a je lastnina brezdelnih bogatinov. Zanimiv poskus je **Kreftova** okvirna komedija za Županovo Micko, napisana v Linhartovem stilu in jeziku. V njem nastopajo poleg Zoisa in Linharta tudi igralci, ki so nastopali ob njeni prvi uprizoritvi. Oton **Župančič** je objavil dvoje odlomkov iz novega prevoda Romea in Julije, in sicer znane dvogovore iz drugega in tretjega dejanja. Poleg mnogih drugih člankov nadaljuje Bratko **Kreft** svojega Puškina in Shakespeareja in Krleževe lirične samoizpovedi.

u.

Čas, št. 9—10

Zadnja številka Časa objavlja dvojen odgovor na razne trditve, ki jih je prinesla novo osnovana Revija Katoliške akcije v svojih prvih dveh številkah. Ta revija je udarno glasilo tistega katoliškega kroga, ki je znan po svoji nestrpnosti, po svoji goli načelnosti in po tem, da ne izbira preveč tenkovestno načinov in sredstev pri svojem boju. Ni mu dosti za to, če sta objektivna resnica in pravičnost prizadeti, glavno je, da nasprotnika razkriči in napravi iz njega strašilo za svoje lahkoverne in nepoučene bralce. Ker je bilo v tej reviji izrečenih le preveč netočnih in krivičnih trditev, so čutili pošteni ljudje za svojo dolžnost, da javno oporekajo takemu nekatoliškemu pisanju. V Času odgovarjata Janez Oražem in dr. Fabijan na nekatere krivično izrečene trditve. Janez Oražem odgovarja dr. A. Zupanu in popravlja na osnovi dejstev njegovo pisanje o mladinskem gibanju, ki ob misli nanj nekaterim katoliškim možem še danes vstajajo lasje, ko je že dolgo v zgodovini. Dr. Fabijan pa odbija napade, ki zadevajo tudi precej nepriljubljeno in v očeh oficielnih katoliških voditeljev nezanesljivo akademsko društvo Zarjo. Dr. Fabijan zavrača najpogostejše očitke, zlasti pa se obrača proti takemu nepoštenemu načinu polemike proti Zarji, kakor jo je Revija Katoliške akcije zagrešila v nekaterih svojih sestavkih. »Zdi se, da jim je (urednikom) zadosten kriterij za kvaliteto razprave v Reviji Katoliške akcije, če le krepko udari po resničnih ali dozdevnih nasprotnikih.« Dalje se člankar sprašuje, ali spadajo v tako revijo »zavestno neresnične trditve, ki jemljejo dobro ime celi vrsti katoličanov, laikov in duhovnikov.« S temi pripombami se je resnicoljubno dotaknil enega najbolj nelepih poglavij našega življenja, tiste klavrne dediščine slavnih slovenskih političnih preklarij, ki uči, da je dovoljeno z vsemi mogočimi sredstvi delati proti vsemu, kar komu ne gre v račun, da je treba z vsemi neljubimi pojavi in ljudmi »obračunati«, kakor pravi najbolj pogosta fraza tega bojnega žargona.

Ta nauk se je ugnezdil tudi že v kulturnem območju in danes nekulturni ljudje tudi tu razpredajo svoje v bistvu politične sovražnosti. Zato je treba podčrtati pošteno voljo in resnicoljubno gesto obeh člankarjev, ki ima nedvomno za nasledek zakulisno reakcijo in izpostavlja revijo nevolji in nemilostih mnogih vplivnih bojevnikov za neomajno disciplino in brezpogojno pokorščino.

u.

Urejuje in izdaja: Vitko K. Musek, Ljubljana

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Verličeva rodovina v Radgoni.

Za častnike, še bolj pa za poštne in železniške uradnike je bila ustanovljena menza. Pri tem delu, ki mu je stal na čelu v organizatoričnem pogledu sam Zeilhofer, je slovenska Verličeva rodovina imela precej zaslug, tako da je gospa Verličeva postala voditeljica menze, njena hčerka Ida je pa stregla v menzi. Tudi to je radgonske Nemce jezilo. Kamniker je v graški »Tagesposti«, kjer je navadno priobčeval svoje napade na nas, nekoč pošteno raztrgal tudi Ido Verličevo in njeno prijateljico Slovenko Fridau, nazivajoč obe kot zloglasni trobilki »Živijo-Slovenci«.

Zanimiv je bil med borbami tudi 16-letni Verličev Herman, ki je vkljub prepovedi veliko letal po ulicah, da bi zadosti videl.

Kuhinja gospe Verličeve je med boji vkljub vsem nevarnostim, kolikor se je dalo skrbela za prehrano svojih ljudi.

Ko smo izgubili Radgono, so jo tudi Verličevi morali zapustiti ter se izseliti v Slovenijo.

Vloga in vedenje žensk med radgonskimi boji.

Vseh priprav za vstajo in napad na našo posadko so se Radgončanke pridno udeleževale. Razen par migljajev, ki so jih dala razna dekleta, ki so imele razmerja z našimi vojaki češ, pazite se, v Radgoni je za vas nevarno, skoraj ničesar niso izklepetale. Ker sličnih govoric celih devet tednov ni manjkalo, tudi takim opozorilom nismo pripisovali pomena.

Med bojevanjem sta se pa dve nemški, že bolj zreli gospodični pokazali v kaj čudni luči.

Ko so sovražniki obvladali naše kolodvorske straže, je naš umirajoči četovodja Ajd bil prebivalcem bližnjih hiš nekakšna lavorika zmage. Kakor vsakega ranjenca, je tudi Ajda mučila žeja, kar ni čuda, saj je celih šest ur bil brez vsake pomoči. Zbirajoč v agoniji svoje zadnje življenjske moči, je prosil in rotil omenjeni dve ženski — bliže jih ne bom opisoval — ki sta ga zmage pijani ogledovali, se šalili in uživali ob njegovem umiranju, za požirek vode. Namesto da bi mu bili dali vode, sta mu želeli smrt in to z besedami, ki so v navadi med neotesanci, če govore o smrti štirinožcev, ki so čuvaji hiš ali ovc.

Spomin na to, vse drugo prej kakor žensko vedenje omenjenih dveh deklet drži, ker so ga opisali sami nemški očividci takoj, ko smo prišli spet do kolodvora.

(Se nadaljuje.)